

Vergi Mevzuatı Açısından TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardının Muhasebeleştirilmesi

Naim VAROL*

ÖZET

Dünyada başlayan finansal raporlama alanındaki standartlaşmaya paralel olarak Türkiye’de 2006 yılında yayınlanarak yürürlüğe giren TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı işletmeye mal ve hizmet sağlayanlara üç ödeme yöntemi sunmaktadır: Özkaynaktan karşılanan, nakit olarak ödenen ve taraflara nakit veya özkaynaktan karşılanan hisse bazlı ödeme işlemlerini seçme hakkı veren yöntemler. Standart ile yerel vergi mevzuatı arasında uygulama açısından çelişki ve problemlerin olması kaçınılmazdır. Çalışmada konu olan TFRS 2 Standardının içeriği uygulamalı olarak incelenmiş, vergi mevzuatıyla karşılaştırılmış ve tespit edilen sorunlar irdelenmiştir. Çalışmada belirlenen en önemli sorunlar; Standardın çevirisinin karmaşık yapılması ve anlaşılır olmaması, Standarda uygun muhasebe kayıtlarının yapılması için yürürlükte olan Tekdüzen Hesap Planının yetersiz kalması ve hisse bazlı ödeme işlemlerinde işletme ve çalışan açısından vergi mevzuatında belirsizliklerin olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Hisse Bazlı Ödemeler, Vergi Mevzuatı, TFRS 2.

JEL Sınıflandırması: M40, M41

The Recognition of the TFRS 2 Share Based Payments Standard in Terms of Tax Legislation

ABSTRACT

Parallel to the standardization in the field of financial reporting that started in the world, TFRS 2 Share Based Payments Standard, which was published in Turkey in 2006, offers three methods of payment to providers of goods and services: equity settled share based payment transactions, cash settled share based payment transactions and the method which entitles parties to elect either share-based or cash settled payment transactions. It is inevitable that there are contradictions and problems in terms of implementation between the standard and local tax legislation. The content of the TFRS 2 Standard, which is the subject of the study, was examined practically, compared with the tax legislation and the problems encountered were examined. The most important problems identified in the study are; The translation of the standards is complicated and nonapparent, the Uniform Accounting Plan being in force is inadequate in terms of admissible accounting records suitable to the Standard and share-based payment transactions have uncertainties in the tax legislation in terms of management and employees.

Keywords: Share Based Payments, Tax Legislation, TFRS 2.

Jel Classification: M40, M41

* Dr. Naim Varol, nvarol@isbank.net.tr.

1. GİRİŞ

Finansal yatırımın, üretimin ve ticaretin uluslararası düzeye gelmesiyle birlikte yerel muhasebe ve raporlama standartlarının uluslararası olması zorunluluğu doğmakta, tüm finansal tablo kullanıcılarının kolay anlayabileceği kayıt ve raporlama dilinin geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Temel amaç finansal tablo kullanıcılarına doğru, güvenilir, şeffaf ve karşılaştırılabilir bilgilerin sağlanmasıdır. Böylece farklı ülkelerde aynı alanda yatırım yapmak isteyen yatırımcı yatırım yapacağı ülkeyi seçerken finansal tabloları rahatlıkla karşılaştırabilecektir.

Ülkemizde, borsada işlem gören şirketlere ilaveten ve Kamu Gözetim Kurulu (KGK) tarafından belirlenen belirli aktif büyüklüğüne veya satış hacmine sahip olan şirketler KGK'nın hazırlayıp yayınladığı Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarını (TFRS) uygulamak zorundadırlar. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile tam uyumlu ve birebir çevirisi olan TMS ve TFRS'lerin uygulanmasında yerel mevzuatla uyumsuzlukların olması kaçınılmazdır.

Çalışanlara sağlanan faydalarla ilgili standartlardan birisi de TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardıdır. Bu çalışmada TFRS 2 Standardı çalışanlara sağlanan faydalar açısından uygulama örnekleri ile açıklanmış ve yerel vergi mevzuatıyla olan uyumsuzluklar ele alınarak düzeltme önerileri yapılmıştır. İşletmenin temin ettiği mal ve dışarıdan sağladığı hizmetlerle ilgili hisse bazlı ödeme işlemleri ihmal edilmiştir.

2. STANDARDIN AMACI VE KAPSAMI

TFRS 2'nin amacı; mal veya hizmet alımı için hisse bazlı ödeme işlemleri gerçekleştiren bir işletmenin uygulayacağı muhasebeleştirme kurallarını ve düzenleyeceği finansal raporlamayla ilgili yapılması gereken konuları ayrıntılı olarak belirtmektir. Standart hisse bazlı ödeme işlemlerinin sonuçlarını ve ilgili giderleri kâr veya zarar ve finansal durum tablosunda gösterilmesini zorunlu tutmaktadır. Diğer standartlarda olduğu gibi temel amaç finansal tablo kullanıcılarına güvenilir, karşılaştırılabilir ve şeffaf tablolar sunmaktır.

Standardın kapsamı, mal veya hizmet alımlarının bedeli,

- Özkaynaktan karşılanan,
- Özkaynağın fiyatının değişimine göre hesaplanıp nakit olarak ödenen ve
- Ödenecek tutarın özkaynaktan veya nakit olarak ödeme seçeneğinin işletmeye veya karşı tarafa ait olduğu hisse bazlı ödeme işlemleridir.

İşletmenin hisselerini elinde bulunduran taraflara (çalışanlar dahil) özkaynağa dayalı finansal araçları gerçeğe uygun değerinden daha düşük değerle satın alma hakkı vermesi ile ilgili işlemler hisse bazlı ödeme işlemi değildir.

3. HİSSE BAZLI ÖDEME İŞLEMLERİNİN DEĞERLEMESİ ÖLÇÜMÜ MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE RAPORLANMASI

Hisse bazlı ödeme işlemlerinin değerlendirilmesi, ölçümü, muhasebeleştirilmesi ve raporlanması işletmenin hisselerinin borsada işlem görüp görmemesine ve taraflar arasında yapılan sözleşmenin koşullarına göre değişmektedir. Hisseler borsada işlem görmediği zaman

hisse senetlerinin veya hisse opsiyonlarının gerçeğe uygun değerinin belirlenmesinde ortaya çıkan zorluklar doğru muhasebeleştirme ve raporlamayı olumsuz etkilemektedir.

3.1. Temel İlkeler

Çalışanlarla hisse bazlı ödeme sözleşmesi yapan bir işletme öncelikle aşağıdaki konuları belirlemelidir (Ernst&Young, 2015: 5):

- Hisse bazlı ödemenin sınıflandırılması (özkaynaktan karşılanan veya nakit olarak ödenen),
- İhraç tarihi,
- Varsa hak ediş koşulları (piyasa veya piyasa dışı koşullar),
- Hisse bazlı ödemenin hak edileceği dönem,
- İhraç tarihindeki gerçeğe uygun değer,
- Dönem sonlarında hakedilen hisse bazlı ödeme tutarı.

3.2. Hisse Bazlı Ödeme İşlemlerinin Değerlemesi ve Ölçümü

TFRS 2 Standardında kullanılan ‘gerçeğe uygun değer’ terimi “TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü” Standardında kullanılan tanımından bazı açılardan farklılık gösterir. Bu nedenle bu TFRS uyarınca gerçeğe uygun değer ölçülürken TFRS 13 yerine TFRS 2 uygulanır (TFRS 2, Md: 6A).

İhraç edilen özkaynağa dayalı finansal araçların gerçeğe uygun değeri, çalışanlar ve benzer hizmeti sağlayanlar için ihraç tarihinde, çalışanlar dışındaki taraflar için işletmenin malları teslim aldığı veya karşı tarafın hizmeti verdiği tarihte hesaplanır. İşletmenin hisse senedi ve opsiyonlarının borsada işlem görüp görmemesi ve ölçüm tarihindeki koşul ve ilkeler gerçeğe uygun değer hesaplanmasını etkilemektedir.

Tablo 1. Özkaynaktan Karşılanan Hisse Bazlı Ödemelerin Ölçüm İlkeleri

Taraflar	Ölçüm Esası	Ölçüm Tarihi	Muhasebeleştirme Tarihi
Çalışanlar	Hak kazanılan menkul kıymetin gerçeğe uygun değeri	İhraç tarihi	Hizmetin alındığı tarih

Kaynak: Ernst&Young, 2015, www.ey.com/ifrs 2, s.7

Özkaynağa dayalı finansal araçların gerçeğe uygun değerleri referans alınarak ölçülen işlemler açısından, özkaynağa dayalı finansal araçların gerçeğe uygun değerleri, ölçüm tarihi itibarıyla, söz konusu finansal araçların koşul ve ilkeleri de göz önünde bulundurulmak suretiyle ve mevcut olması durumunda bunların piyasa fiyatları aracılığıyla ölçülür (TFRS 2, Md: 16).

Piyasa fiyatlarının mevcut olmaması durumunda, işletme, özkaynağa dayalı finansal araçların gerçeğe uygun değerini, karşılıklı pazarlık ortamında bilgili ve istekli taraflarca gerçekleştirilen bir işlemde ölçüm tarihi itibarıyla anılan finansal araçların olması gereken fiyatlarının bir **değerleme tekniği** aracılığıyla belirlenmesi yoluyla tahmin eder. Bu değerlendirme tekniği, finansal araçların fiyatlandırılması konusunda genel kabul görmüş değerlendirme yöntemleri ile tutarlı olmalı, bilgili ve istekli piyasa katılımcılarının fiyatın belirlenmesinde göz önünde bulunduracağı her türlü unsur ve varsayımı içermelidir (TFRS 2, Md: 17). Standart belli bir değerlendirme modeline atıfta bulunmamaktadır ama uygulamada kullanılan en önemli teknikler şunlardır:

- Black-Scholes Metron Modeli,
- Binomial Olasılık Modeli,
- Monte-Carlo Modeli.

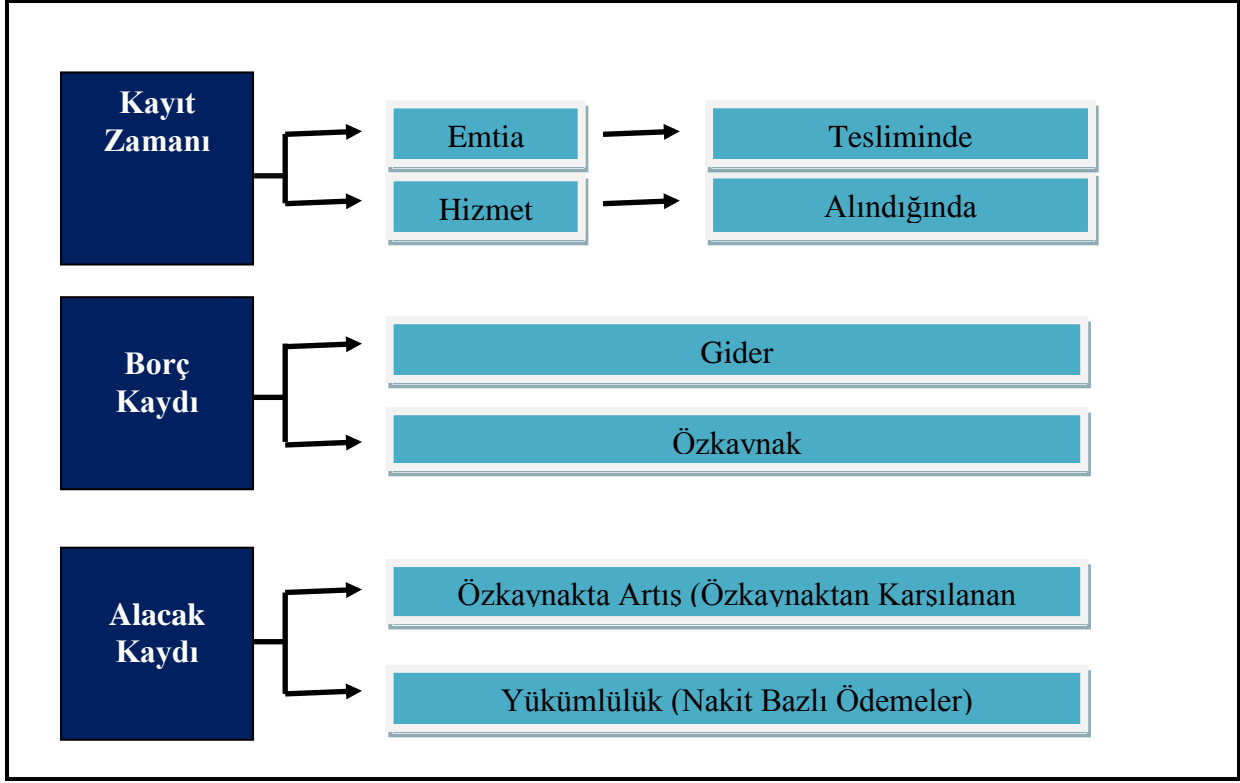
Özkaynaktan karşılanan hisse bazlı ödeme işlemlerinde gerçeğe uygun değer güvenilir bir şekilde tahmin edilemediğinde, işletme, elde edilen mal veya hizmetler ile bunlara karşılık özkaynaktan meydana gelen artışı, doğrudan ilgili mal veya hizmetlerin gerçeğe uygun değerlerinden ölçer. İşletmenin elde edilen mal veya hizmetin gerçeğe uygun değerini güvenilir bir şekilde tahmin edememesi durumunda, ilgili mal veya hizmetler ile bunlara karşılık özkaynaktan meydana gelen artış, özkaynağa dayalı finansal araçların gerçeğe uygun değerleri referans alınmak suretiyle dolaylı olarak ölçülebilir (TFRS 2, Md: 10).

Hisse bazlı ödeme işlem türlerine göre gerçeğe uygun değer ölçümlenme zamanları; **özkaynaktan karşılanan hisse bazlı ödeme işlemlerinde**, yalnızca verilme tarihinde; **nakit olarak ödenen hisse bazlı ödeme işlemlerinde**, her raporlama döneminde; **nakit alternatifli hisse bazlı ödeme işlemlerinde** ise özkaynağa dayalı bileşen için verilme tarihinde, **borç bileşeni** için her raporlama döneminde (Daştan ve Abdioğlu, 2008: 80).

İşletme, hakedişe kadar her izleyen raporlama tarihinde ilgili dönemin kâr veya zarara kaydedilecek birikmiş yükümlülüğünün en iyi tahminini aşağıdaki unsurlar vasıtasıyla hesaplar (Ernst&Young, 2015: 5):

- Ödülün ihraç tarihindeki gerçeğe uygun değeri,
- Hakedilecek ödül miktarının cari dönemdeki en iyi tahmini,
- Hakediş döneminin birikmiş ödeme dilimi.

Şekil 1. Hisse Bazlı Ödemelerinin Muhasebeleştirilmesi

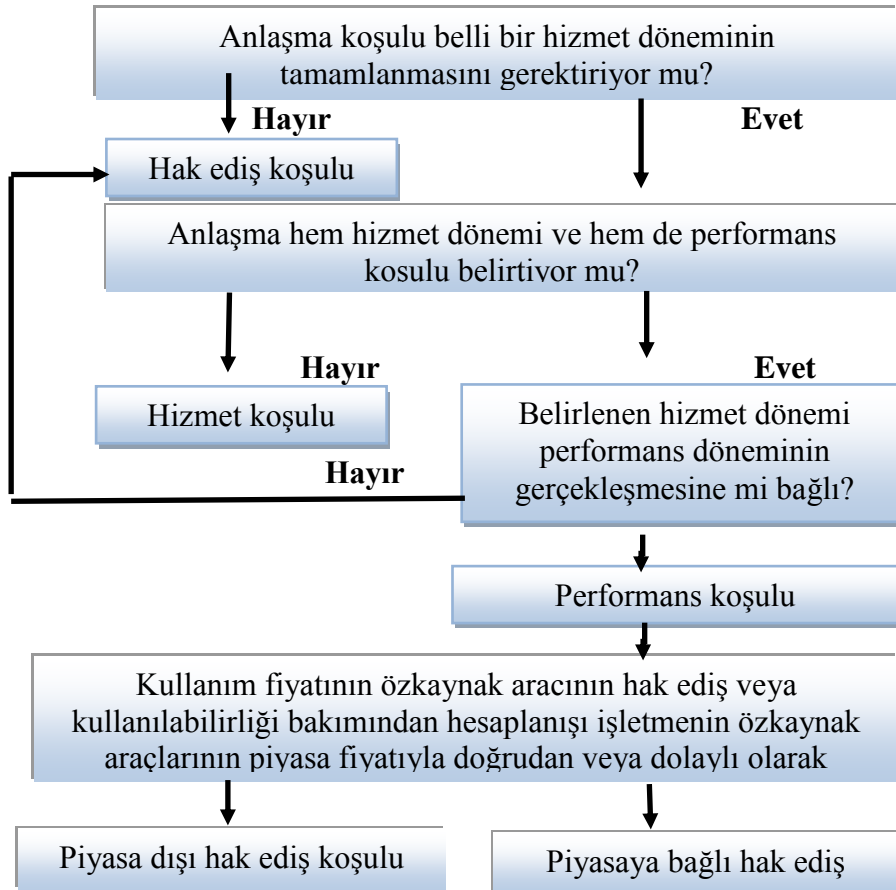

Kaynak: Ernst&Young, 2015, a.g.e., 5

Hisse senedi veya hisse senedi opsiyonlarının ölçüm tarihinde gerçeğe uygun değeri tahmin edilirken, piyasaya dayalı olan hakediş koşulları hesaplamalarda dikkate alınır; piyasa dışı hak ediş koşulları dikkate alınmaz. Piyasa koşulu olmayan hak ediş koşulları verilen hisse senetleri sayısının düzeltilmesi suretiyle dikkate alınır. Çünkü verilen hisse senetlerinin karşılığı olarak alınan hizmetler için mali tablolara alınan tutar, sonuçta hak kazanılan hisse senetlerinin sayısına bağlıdır. Hakediş koşullarının piyasaya dayalı olup olmaması işlemin ölçülenmesini ve muhasebeleştirilmesini etkilemektedir (Daştan, Abdioğlu, 2008: 82-83).

Özkaynağa dayalı finansal araçların ihraç edilmesi, belirli hakediş koşullarının gerçekleşmesine bağlı olabilir. Örneğin, çalışanların belirli bir süre işletme bünyesinde çalışmaya devam etmesi veya işletme kârında belirli bir büyümeye, hisse senedi fiyatlarında belirli bir artışa ulaşılması gibi çeşitli performans koşullarının karşılanması gerekebilir.

Şekil 2. Hakedişli veya Hakedişsiz Koşullar

Kaynak: Ernst&Young, 2015, a.g.e. s. 9

Piyasa koşulları dışındaki hakediş koşulları, hisse senedi veya hisse senedi opsiyonlarının ölçüm tarihindeki gerçeğe uygun değerleri hesaplanırken, dikkate alınmaz. Aksine, hakediş koşulları, işlem tutarının ölçümüne dâhil edilen özkaynağa dayalı finansal araç sayısının düzeltilmesi suretiyle dikkate alınır; böylece, ihraç edilen özkaynağa dayalı finansal araçlar karşılığında alınan mal veya hizmetler için muhasebeleştirilen tutar nihai olarak hak kazanılan özkaynağa dayalı finansal araçların sayısına bağlı olur. Dolayısıyla, bir hakediş koşulunun sağlanmaması nedeniyle (örneğin, karşı tarafın belirli hizmet süresini tamamlamaması veya bir performans koşulunu sağlamaması gibi) ihraç edilen özkaynağa dayalı finansal araçların hak edilmemesi durumunda, kümülatif olarak, alınan mal veya hizmetler için hiçbir tutar muhasebeleştirilmez (Sağlam, Yolcu, Eflatun, 2012: 751).

İşletme, hakediş süresi boyunca aldığı mal veya hizmetleri, hak kazanılacağı tahmin edilen özkaynağa dayalı finansal araçların sayısına ilişkin en olası tahmin çerçevesinde muhasebeleştirir ve daha sonraki bilgilerin, özkaynağa dayalı finansal araçların adedinin önceki tahminlere göre farklılık arz ettiğini göstermesi durumunda, gerekirse, buna ilişkin

tahminini değiştirir. İşletme, hakediş tarihinde, sonuçta hak kazanılan özkaynağa dayalı finansal araç adedine göre ilgili tahminini değiştirir (TFRS 2, Md: 20).

Bir işletme özkaynağa dayalı finansal araçların verilmesi ile ilgili koşul ve ilkelerde değişiklik yapabilir. Örneğin, alışanlara ihraç edilen opsiyonun uygulanacak fiyatını düşürebilir (yani opsiyonu yeniden fiyatlandırır), bu durum opsiyonun gerçeğe uygun değerini arttırır (TFRS 2, Md: 26).

Nakit olarak ödenen hisse bazlı ödeme işlemleri söz konusu olduğu durumlarda, alınan mal veya hizmetler ve ilgili yükümlülük tutarı, üstlenilen borcun gerçeğe uygun değerinden ölçülür. İlgili borç denene kadar, her bir raporlama dönemi sonunda ve ayrıca itfa tarihinde borcun gerçeğe uygun değeri yeniden ölçülür ve gerçeğe uygun değerde oluşan herhangi bir değişiklik kâr veya zarar olarak muhasebeleştirilir (TFRS 2, Md: 30).

İşletme, almış olduğu hizmetleri ve bunlar karşılığında yüklenmiş olduğu borcu, ilgili hizmet çalışanlar tarafından sunulduğa muhasebeleştirir. Örneğin, bazı hisse senedi değer artış haklarına çok kısa bir zamanda hak kazanılır ve dolayısıyla çalışanların ilgili nakdi tahsil etmeleri için belirli bir hizmet süresini tamamlamaları gerekmez. Aksine ilişkin bir delil bulunmadıkça, hisse senedi değer artış haklarının karşılığında verildiği hizmetlerin işletme tarafından elde edildiği varsayılır. Bu nedenle, alınan hizmetler ve bunlara ilişkin borçlar hemen muhasebeleştirilir. Çalışanların belirli bir hizmet süresini tamamlamadıkça hisse senedi değer artış haklarına hak kazanmamaları durumunda, alınan hizmet ve buna ilişkin borç, hizmet ilgili dönem boyunca çalışanlar tarafından sunulduğa muhasebeleştirir (Gençoğlu, 2007: 315-316).

Nakit alternatifli hisse bazlı ödeme işlemlerinde, işletmenin ya da karşı tarafın ilgili işlemi nakit veya özkaynağa dayalı finansal araçlarla gerçekleştirme seçeneğinin olmasıdır. Eğer işlem nakit veya benzeri araçlarla yüklenilmiş bir borç olarak gerçekleşirse nakit olarak ödenen hisse bazlı ödeme işlemi; böyle bir borç yoksa özkaynaktan karşılanan hisse bazlı ödeme işlemi olarak muhasebeleştirilir.

İşletmenin, hisse bazlı ödeme işlemini, nakit veya özkaynağa dayalı finansal araç ihraç edilerek tahsil etme seçeneği karşı tarafa vermesi durumunda; işletme, karşı tarafın ödemenin nakit olarak yapılmasını talep etme hakkı (borç unsuru) ve karşı tarafın ödemenin nakit yerine özkaynağa dayalı araç olarak yapılmasını talep etme hakkı (zkaynak unsuru) içeren bileşik bir finansal araç ihraç etmiş olur. İlgili mal ve hizmetlerin gerçeğe uygun değerlerinin doğrudan ölçüldüğü çalışanlar haricindeki taraflarla yapılan işlemlerde, bileşik finansal araçların zkaynak unsuru, ilgili mal ve hizmetlerin alındığı tarih itibariyle, alınan mal ve hizmetlerin gerçeğe uygun değerleriyle borç unsurunun gerçeğe uygun değeri arasındaki fark olarak hesaplanır (TFRS 2, Md: 35).

3.3. Hisse Bazlı deme İşlemlerinden Kaynaklanan Dönem Vergisi ve Ertelenmiş Vergi

Hisse bazlı ödeme işlemleriyle ilgili muhasebe uygulamaları ile vergisel uygulamalar farklıdır. Bu bölümde, hisse bazlı ödeme işlemlerinden kaynaklanan ertelenmiş vergi varlığının hesaplanmasında ortaya çıkan özkaynaklarda ve kr veya zararda muhasebeleştirilecek vergi tutarının nasıl hesaplanacağı konusu ele alınacaktır.

Vergi mevzuatının uygun düzenlemeler içermesi halinde, bir işletme çalışanlarına işletmenin kendi hisseleri, hisse opsiyonları veya özkaynaklarını temsil eden diğer araçları vermek suretiyle yapmış olduğu ödemeleri vergiye tabi krın hesabında gider olarak dikkate

alabilir. Gider olarak dikkate alınacak tutar ilgili ödemelerin birikmiş toplam tutarından farklı olabilir veya ticari muhasebe açısından daha sonraki bir hesap döneminde giderleştirilebilir. Vergi mevzuatı bu tür ödemelere izin veriyorsa ve gider kaydetmeyi opsiyonların kullanılması koşuluna bağlamışsa, işletme hisse opsiyonlarını verdiği tarihte bir gider muhasebeleştirmez, ancak opsiyonların kullanıldığı tarihte gider muhasebeleştirir ve gider tutarı da o tarihteki hisse değerleri kullanılarak bulunur. (TMS 12, Md: 68A).

Hesap dönemi sonunda vergi mevzuatına göre gelecekte gider yazılacak tutar bilinmiyorsa mevcut bilgilere göre hesaplanır. Vergi mevzuatına göre ilerideki dönemlerde gider yazılabilecek tutar işletmenin hisselerinin gelecekteki belli bir tarihteki fiyatına bağlı ise, indirilebilir geçici fark işletmenin hisse senedinin hesap dönemi sonundaki fiyatına göre hesaplanır (Archer, 2013: 14).

Vergisel açıdan gider yazılacak tutar bununla ilgili birikmiş maaş ve ücret giderlerinden farklı olabilir. TMS 12'nin 58 inci Paragrafı uyarınca dönem vergisi ve ertelenmiş vergi gelir veya gider olarak o dönemin kâr veya zararına dâhil edilmelidir. Eğer vergiden indirilecek tutar veya ileride gider yazılacak tahmini tutar bununla ilgili birikmiş maaş ve ücret giderlerinden fazla ise bu durum vergisel gider indiriminin sadece çalışma karşılığı hizmet bedellerini değil özkaynak kalemini de içerdiğini gösterir. Bu durumda söz konusu dönem vergisi ve ertelenmiş vergi toplamını aşan kısmın doğrudan özkaynaklarda muhasebeleştirilmesi gerekir (TMS 2, Md: 68C).

Vergi mevzuatına göre hisse bazlı ödemelerle ilgili vergi matrahının hesaplanması hisse opsiyonlarının kullanım tarihindeki içsel değerine bağlı ise bu tarihe kadar toplam vergi indirimi tutarı, kullanılması beklenen opsiyon sayısı, raporlama dönemi sonundaki opsiyonların içsel değeri ve tamamlanan hak ediş döneminin oranı ile çarpılarak hesaplanır. Böyle bir durumda, özkaynaklarda muhasebeleştirilmesi gereken birikmiş ertelenmiş vergi tutarı fazla vergi indiriminin cari vergi oranı ile çarpılarak bulunur. Dönem sonlarında özkaynaklara aktarılacak tutar, bu birikimli toplam ile (varsa) doğrudan özkaynaklar altında önceki dönemlerde muhasebeleştirilen tutarlar arasındaki farktır. Kâr veya zararda muhasebeleştirilecek tutar ise, dönem sonundaki toplam ertelenmiş vergi borcu veya alacağı ile aynı dönemde özkaynaklarda muhasebeleştirilen tutar arasındaki farktır (Archer, 2013: 33).

3.4. Özkaynaktan Karşılanan Hisse Bazlı Ödeme İşlemlerinin Muhasebe Uygulamaları

Bu bölümde, konunun daha iyi anlaşılması için “hakediş koşulunun piyasaya dayalı olması” uygulamasına yer verilmiştir.

Uygulama I: Hakediş koşulunun piyasaya dayalı olması

Delta A.Ş. 01.01.2017 tarihinde mevcut 15 kilit yöneticisinin performansını ve işletmeye bağlılığını artırmak amacıyla her birine hisse senedi opsiyonu vermeye aşağıdaki koşullar çerçevesinde anlaşmıştır.

- Yöneticiler 3 yıllık hizmet süresini tamamlamalıdır,
- 2019 yılının sonunda hisse senedi fiyatlarındaki artış %14 olarak gerçekleşmelidir.

İşletme yönetimi, anlaşma süresi boyunca hiçbir yöneticinin işten ayrılmayacağını varsaymaktadır. Yürürlükte olan mevzuata göre vergi indirimi hisse opsiyonlarının içsel değerine göre hesaplanan tutarlara göre yapılmaktadır. Dönem içinde (varsa) hisse bazlı ödemelerle ilgili giderler kâr veya zararda, kalan tutar ise özkaynaklarda muhasebeleştirilmektedir. Kurumlar vergisi oranı %20'dir.

Opsiyon hakkının verilme tarihi	01.01.2017
Hakediş tarihi	31.12.2019
Yönetici başına verilen opsiyon hakkı	1.000
31.12.2017'de her bir opsiyonun gerçeğe uygun değeri	9,75.- TL
Opsiyon verilen yönetici sayısı	15
Hakediş dönemindeki kullanım fiyatı	5,40.- TL
Piyasa performans koşulu	Hisse senedi fiyatında %14 artış
İçsel değer	9,75 – 5,40 = 4,35.-TL
Bir kişiye sağlanan hisse senedi opsiyonunun toplam gerçeğe uygun değeri	1.000 x 4,35 = 4.350,00.- TL
Toplam Gider	4.350,00 x 15 = 65.250,00.- TL

Yukarıdaki verilere göre aşağıdaki muhasebe kayıtları yapılmalıdır. İşlemleri vergi mevzuatı ile uyumlu hale getirmek için gerekli olan kanunen kabul edilmeyen giderlerle ilgili nazım hesap kayıtları ihmal edilmiştir.

2017 yılı muhasebe kayıtları

Bu yıl hiçbir yönetici işten ayrılmamıştır.

Dönem gideri: ((15 çalışan x 1.000 hisse x 4,35) x 1/3))

$$: 65.250,00 \times 1/3 = \mathbf{21.750,00.-TL}$$

31.12.2017		
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	21.750,00	
529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ		21.750,00
Hisse bazlı ödeme kaydı		
	21.750,00	21.750,00

Kâr veya zararda muhasebeleştirilecek ertelenmiş vergi tutarı: **1.800,00TL** (15.000 x 5,40 x (1/3)) x %20 x (1/3)

Özkaynaklarda muhasebeleştirilecek ertelenmiş vergi tutarı: **2.550,00.-TL** (15.000 x 4,35) – (15.000 x 5,40 x (1/3) x %20 x (1/3)

31.12.2017	
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI	4.350,00
559 ÖZKAYNAKLARDA MUHASEBELEŞTİRİLEN GELİR GİDERLERİN VERGİ ETKİSİ	2.550,00
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ	1.800,00
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı kaydı	
	4.350,00
	4.350,00

2018 yılı muhasebe kayıtları

Bu yıl firmanın varsayımın aksine 4 yönetici işten ayrılmıştır. Dönem sonunda hisse opsiyonlarının piyasa fiyatı 10,05.-TL olmuştur. Gerekli düzeltme yapıldığında toplam gider değişmiştir.

$$\text{İçsel değer: } 10,05 - 5,40 = \mathbf{4,65.-TL}$$

$$\text{Dönem gideri: } ((1.000 \times 4,65 \times 11) \times 2/3) - 21.750,00 = \mathbf{12.350,00.-TL}$$

31.12.2018	
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	12.350,00
529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ	12.350,00
Hisse bazlı ödeme kaydı	
	12.350,00
	12.350,00

Kâr veya zararda muhasebeleştirilecek ertelenmiş vergi tutarı: **3.480,00TL** (11.000 x 5,40 x (2/3)) x %20 x (2/3) – 1.800,00

Özkaynaklarda muhasebeleştirilecek ertelenmiş vergi tutarı: **-1.010,00.-TL** (11.000 x 4,65) – (11.000 x 5,40 x (2/3) x %20 x (2/3) – 2.550,00

31.12.2018	
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI	2.470,00
559 ÖZKAYNAKLARDA MUHASEBELEŞTİRİLEN GELİR GİDERLERİN VERGİ ETKİSİ	1.010,00
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ	3.480,00
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı kaydı	
	3.480,00
	3.480,00

2019 yılı muhasebe kayıtları

2019 yılının sonunda anlaşma koşulu olan hisse senedi fiyat artışı %14'ü aştığından 11 yönetici hakediş koşulunu sağlamıştır ve hisse opsiyonlarının piyasa fiyatı 11.10.-TL'dir.

İşsel değer: $11,10 - 5,40 = 5.70.-TL$

Dönem gideri: $(1.000 \times 5,70 \times 11) - (21.750,00 + 12.350,00) = 28.600,00.-TL$

31.12.2019			
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ		28.600,00	
529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ			28.600,00
2019 yılı ücret gideri tahakkuku			
		28.600,00	28.600,00

Kâr veya zararda muhasebeleştirilecek ertelenmiş vergi tutarı: **7.260,00TL** ($11.000 \times 5,70 \times (3/3) \times \%20 \times (3/3) - (1.800,00 + 3.480,00)$)

Özkaynaklarda muhasebeleştirilecek ertelenmiş vergi tutarı: **-1.540,00.-TL** ($11.000 \times 5,70 - (11.000 \times 5,70 \times (3/3) \times \%20 \times (3/3) - (2.550,00 - 1.010,00)$)

31.12.2019			
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI		5.720,00	
559 ÖZKAYNAKLARDA MUHASEBELEŞTİRİLEN		1.540,00	
GELİR GİDERLERİN VERGİ ETKİSİ			7.260,00
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ			
VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ			
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı kaydı			
		7.260,00	7.260,00

İlgili opsiyonlar 10.01.2020 tarihinde kullanılmıştır. Bunun için ABC A.Ş. nominal değeri 1,00.- TL olan hisse senedi ihracı gerçekleştirmiştir.

$(1.000 \text{ adet} \times 11 \text{ yönetici} \times 1,00) = 11.000,00.- TL$

10.01.2020			
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE		11.000,00	
500 SERMAYE			11.000,00
Sermaye taahhüt kaydı			
		11.000,00	11.000,00
10.01.2020			
529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ		11.000,00	
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE			11.000,00
Hisse senetlerinin ihracı ve bedellerinin kaydı			
		11.000,00	11.000,00

Yöneticilere verilen nominal bedeli 1,00.-TL olan hisse senetlerine ilişkin sermaye artırımını, nominal değer toplamının 529 Diğer Sermaye Yedekleri Hesabı'ndan mahsup edilmesi suretiyle gerçekleştirilmiştir. Sermaye artırımından sonra, 529 Diğer Sermaye Yedekleri Hesabının alacak kalanı olan 48.300,00.-TL bilançoda özkaynaklar içerisinde çalışanların hakkı olarak kalmaktadır. Yönetim bu bedel üzerinden gelir vergisi tevkifatı yaparak muhtasar beyanname ile ödeyecektir.

Hakedilen hisse opsiyonları kullanıldığı için ertelenmiş vergi varlığı hesabında bu işlem için biriken tutar kapatılmıştır.

10.01.2020	
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ	12.540,00
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI	12.540,00
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı gider kaydı	
	12.540,00
	12.540,00

3.5. Nakit Olarak Ödenen Hisse Bazlı Ödeme İşlemlerinin Muhasebeleştirilme Uygulaması

Bu bölümde çalışanlara hisse senedi değer artış hakkı sağlanması ile ilgili örnek uygulama açıklanmıştır.

Uygulama II: Hisse senedi değer artış hakkı sağlanması

Delta A.Ş. üretimde istihdam edilen 350 çalışanı ile üç yıl boyunca işte kalmak koşulu ile kişi başı 30 hisse senedi ile nakit ödenen hisse bazlı ödeme konusunda 01.01.2017 tarihinde anlaşmıştır. Yönetim, dönem sonlarında hisse senetlerinin ulaştığı fiyat karşılığında hisse senedi yerine nakit olarak ödenen hisse senedi değer artış hakkı vermiştir. Ödenecek yükümlülüğün hesaplanmasında her dönem sonundaki firmanın hisse senedi fiyatlarının içsel değeri baz alınacaktır ve hak ediş tarihi 31.12.2019'dur. Çalışanlar 31.12.2019 ve 31.12.2020 tarihlerinde haklarını kullanabileceklerdir. İşletme yönetimi üç yıl boyunca %20 çalışanın işten ayrılacağını varsaymaktadır.

Tarih	Gerçeğe uygun değer	İçsel değer
31.12.2017	12,50.-TL	10,85.-TL
31.12.2018	15,60.-TL	13,15.-TL
31.12.2019	18,75.-TL	16,90.-TL
31.12.2020	20,50.-TL	20,50.-TL

Verilere göre hesaplamalar aşağıda özetlenmiştir.

Yıl	Hesaplama	Dönem gideri	Toplam gider
2017	325 çalışan x 30 hisse x 12,50.-TL x 1/3	40.625,00	40.625,00
2018	(291 çalışan x 30 hisse x 15,60.-TL x 2/3) – 40.625,00	27.469,00	68.094,00
2019	(273 çalışan x 30 hisse x 18,75.-TL x 3/3) – 68.094,00	85.468,50	153.562,50

Birinci yıl 25 çalışan işten ayrılmıştır ve işletme gelecek iki yılda 60 çalışanın daha işten ayrılacağını varsaymaktadır. Dönem sonundaki hisse senesi fiyatı 12,50.-TL'dir ve 325 çalışan nakit ödemeyi hak etmiştir.

	31.12.2017			
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ			40.625,00	
435 PERSONELE BORÇLAR				40.625,00
2017 Hisse bazlı ödeme gideri tahakkuku				
			40.625,00	40.625,00
	31.12.2017			
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI			8.125,00	
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ				8.125,00
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı kaydı				
			8.125,00	8.125,00

İkinci yıl 34 çalışan işten ayrılmıştır ve işletme son yıl 25 çalışanın daha işten ayrılacağını varsaymaktadır. Dönem sonundaki hisse senedi fiyatı 15,60.-TL'dir ve 291 çalışan nakit ödemeyi hak etmiştir.

	31.12.2018			
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ			27.469,00	
435 PERSONELE BORÇLAR				27.469,00
2018 Hisse bazlı ödeme gideri tahakkuku				
			27.469,00	27.469,00
	31.12.2018			
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI			5.493,80	
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ				5.493,80
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı kaydı				
			5.493,80	5.493,80

Üçüncü yıl 18 çalışan işten ayrılmış, dönem sonundaki hisse senedi fiyatı ve içsel değeri 18,75.-TL, 228 çalışan nakit ödemeyi hak etmiştir.

	31.12.2019			
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ			85.468,50	
435 PERSONELE BORÇLAR				85.468,50
2018 Hisse bazlı ödeme gideri tahakkuku				
			85.468,50	85.468,50

31.12.2019			
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI		17.093,70	
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ			17.093,70
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı kaydı			
		17.093,70	17.093,70

Hakediş dönemi sonunda 45 çalışanın talebi üzerine dönem sonundaki hisselerin içsel değeri temel alınarak brüt 22.815,00.-TL (45 x 16,90 x 30) ödeme tahakkuk etmiş ve %15 vergi kesintisinden sonra net 19.392,75.-TL (22.815,00 x %15 = 3.422,25) ödeme yapılmıştır. Bu ödeme ile ilgili ertelenmiş vergi varlığı tutarı olan 4.563,00.-TL (22.815,00 x %20) kâr veya zarar hesabına aktarılmıştır.

31.12.2019			
435 PERSONELE BORÇLAR		22.815,00	
360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR			3.422,25
335 PERSONELE BORÇLAR			19.392,75
Uzun vadeli borcun kısa vadeli hesaba devri			
		22.815,00	22.815,00
31.12.2019			
335 PERSONELE BORÇLAR		3.422,25	
360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR		19.392,75	
100 KASA			22.815,00
Nakit hisse bazlı ödeme			
		22.815,00	22.815,00
31.12.2019			
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ		4.563,00	
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI			4.563,00
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı kaydı			
		4.563,00	4.563,00

Son dönem 228 çalışanın talebi üzerine brüt 140.220,00.-TL (228 x 20,50 x 30) ödeme tahakkuk etmiş ve %15 vergi kesintisinden sonra net 119.187,00.-TL (140.220,00 x %15 = 21.033,00) ödeme yapılmıştır. Bu ödeme ile ilgili ertelenmiş vergi varlığı tutarı olan 26.149,50.-TL (130.747,50 x %20) kâr veya zarar hesabına aktarılmıştır.

31.12.2020			
435 PERSONELE BORÇLAR		130.747,50	
681 ÖNCEKİ DÖNEM GİDER VE ZARARLARI (-)		9.472,50	
360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR			21.033,00
335 PERSONELE BORÇLAR			119.187,00
Uzun vadeli borcun kısa vadeli hesaba devri			
		140.220,00	140.220,00

<p style="text-align: center;">31.12.2020</p> <p>335 PERSONELE BORÇLAR 360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR 100 KASA Nakit hisse bazlı ödeme</p>	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: right;">119.187,00</td> <td></td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">21.033,00</td> <td style="text-align: right;">140.220,00</td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">140.220,00</td> <td style="text-align: right;">140.220,00</td> </tr> </table>	119.187,00		21.033,00	140.220,00	140.220,00	140.220,00
119.187,00							
21.033,00	140.220,00						
140.220,00	140.220,00						
<p style="text-align: center;">31.12.2020</p> <p>693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ 284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı mahsubu</p>	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="text-align: right;">26.149,50</td> <td></td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">26.149,50</td> <td style="text-align: right;">26.149,50</td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">26.149,50</td> <td style="text-align: right;">26.149,50</td> </tr> </table>	26.149,50		26.149,50	26.149,50	26.149,50	26.149,50
26.149,50							
26.149,50	26.149,50						
26.149,50	26.149,50						

Gider tahakkuku ve ödeme hesaplarında kullanılan hisse senedi gerçeğe uygun değeri ve içsel değerlerinden kaynaklanan eksik gider tahakkuku olan 9.472,50.-TL (140.220,00 – 130.747,50) 681 Önceki Dönem Gider ve Zararları (-) hesabına kaydedilmiştir.

3.6. Nakit Alternatifli Hisse Bazlı Ödeme İşlemlerinin Muhasebeleştirilme Uygulaması

Bu tür hisse bazlı ödeme işlemlerinde ödeme yöntemini seçme hakkı işletmede veya çalışanda olabilir. Çalışan veya işveren hakedişten sonra, doğrudan hisse senedi, hisse senedi opsiyonu veya nakit ödemeyi tercih edebilirler.

Uygulama III: Çalışanlara ödeme yöntemini seçme imkânı sağlayan nakit alternatifli hisse bazlı ödeme işlemi

ABC A.Ş. yönetimi beş kilit yöneticisi ile üç yıl işten ayrılmama koşuluyla nakit alternatifli hisse bazlı ödeme konusunda anlaşmışlardır. Çalışanlar nakit ödemeyi tercih ederlerse 500 hisse üzerinden nakit ödeme alacaklar, hisse almayı tercih ederlerse 900 hisse alacaklar ve beş yıl satmayacaklardır. Hakediş tarihi 31.12.2019'dur.

Tarih	Gerçeğe uygun değer
01.01.2017	6,15.-TL
31.12.2017	7,85.-TL
31.12.2018	9,00.-TL
31.12.2019	11,05.-TL

Özsermaye alternatifinin gerçeğe uygun değeri: $900 \times 6,15 \times 5 = 27.675,00$.-TL

Yükümlülük unsurunun gerçeğe uygun değeri : $500 \times 6,15 \times 5 = \underline{15.375,00}$.-TL

Özsermaye unsurunun gerçeğe uygun değeri : 12.300,00.-TL

Tüm dönemlerin hesaplamaları aşağıda özetlenmiştir.

Dönem	Hesaplama	Yükümlülük	Özkaynak
31.12.2017	$500 \times 7,85 \times 5 \times 1/3 = \mathbf{5.125,00}$ $12.300,00 \times 1/3 = \mathbf{4.100,00}$	5.125,00	4.100,00
31.12.2018	$(500 \times 9,00 \times 5 \times 2/3) - 5.125,00 = \mathbf{9.875,00}$	9.875,00	4.100,00

	12.300,00 x 1/3 = 4.100,00		
31.12.2019	(500 x 11.05 x 5) – (5.125,00 + 9.875,00) = 12.625,00	12.625,00	4.100,00
	12.300,00 x 1/3 = 4.100,00		

TMS 12 Standardına uygun olarak özsermaye unsurunun ertelenmiş vergi varlığı özkaynak hesabına, yükümlülük unsurunun ise kâr veya zarar hesabına kaydedilmiştir.

2017 dönemi kayıtları

31.12.2017			
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ		9.225,00	
435 PERSONELE BORÇLAR			5.125,00
529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ			4.100,00
Hisse bazlı ödeme gideri tahakkuku			
		9.225,00	9.225,00
31.12.2017			
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI		1.845,00	
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ			1.845,00
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı kaydı			
		1.845,00	1.845,00

2018 dönemi kayıtları

31.12.2018			
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ		13.975,00	
435 PERSONELE BORÇLAR			9.875,00
529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ			4.100,00
2017 Hisse bazlı ödeme gideri tahakkuku			
		13.975,00	13.975,00
31.12.2018			
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI		2.795,00	
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ			2.795,00
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı kaydı			
		2.795,00	2.795,00

2019 dönemi kayıtları

31.12.2019			
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ		16.725,00	
435 PERSONELE BORÇLAR			12.625,00
529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ			4.100,00
Hisse bazlı ödeme gideri tahakkuku			
		16.725,00	16.725,00
31.12.2019			
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI		3.345,00	
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ			3.345,00
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı kaydı			
		3.345,00	3.345,00

Hakediş dönemi sonunda üç yönetici nakit alternatifini, iki yönetici ise hisse alternatifini seçmişlerdir.

Nakit ödeme tutarı: $500 \times 3 \times 11,05 = 16.575,00$.-TL

Gelir vergisi stopajı: $16.575,00 - (16.575,00 \times \%15) = 14.088,75$.-TL

Ertelenen vergi varlığı: $16.575,00 \times \%20 = 3.315,00$.-TL

31.12.2019		
435 PERSONELE BORÇLAR	16.575,00	
335 PERSONELE BORÇLAR		14.088,75
360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR		2.486,25
Nakit ödenen hisse bazlı ödeme gideri		
	16.575,00	16.575,00
31.12.2019		
335 PERSONELE BORÇLAR	14.088,75	
360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	2.486,25	
102 BANKALAR		16.575,00
Özkaynaktan karşılanan nakit ödeme		
	16.575,00	16.575,00
31.12.2019		
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ	3.315,00	
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI		3.315,00
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığının mahsubu		
	3.315,00	3.315,00

İki yönetici hisse alma alternatifini seçtikleri için önce tahakkuk eden yükümlülük özkaynaklara aktarılmıştır.

Özkaynaklara aktarılabacak tutar: $500 \times 2 \times 11,05 = 11.050,00$.-TL

31.12.2019		
435 PERSONELE BORÇLAR	11.050,00	
335 PERSONELE BORÇLAR		11.050,00
Uzun vadeli yükümlülüğün kısa vadeliye devri		
	11.050,00	11.050,00
31.12.2019		
335 PERSONELE BORÇLAR	11.050,00	
529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ		11.050,00
Hisse bazlı yükümlülüğün özkaynaklara aktarılması		
	11.050,00	11.050,00

İşletme yönetimi $900 \times 2 = 1.800$ adet hisse senedini 1,00.-TL nominal değer üzerinden ihraç etmiştir.

31.12.2019		
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE	1.800,00	
500 SERMAYE HESABI		1.800,00
Sermaye taahhüt kaydı		

31.12.2019		1.800,00	1.800,00
529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ		1.800,00	
501 ÖDENMEMİŞ SERMAYE			1.800,00
Hisse senetlerinin ihracı ve bedellerinin kaydı			
31.12.2019		1.800,00	1.800,00
693 SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER ERTELENMİŞ		4670,00	
VERGİ GELİR/GİDER ETKİSİ			
284 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIKLARI			4.670,00
Hisse bazlı ödeme ertelenmiş vergi varlığı hesabının kapatılması			
31.12.2019		4.670,00	4.670,00

529 Diğer Sermaye Yedekleri Hesabının bakiyesi olan 21.550,00.-TL iki yöneticinin hakettiği 1.800 adet hisse senedinin karşılığıdır.

4. VERGİ MEVZUATI AÇISINDAN ÇALIŞANIN VE İŞLETMENİN DURUMU

Türkiye’de, çalışanlara hisse bazlı ödeme planlarından sağlanan gelirlerin nasıl vergilendirileceği ve işletmenin ilgili ödemeyi nasıl giderleştireceği konusunda mevcut vergi mevzuatında özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Konuyla ilgili uygulama mevcut vergi yasaları ve bu yasalarla ilgili yayınlanan tebliğ ve özelemler ışığında yorumlanarak yapılmaktadır.

4.1. Hisse Bazlı Ödeme Planları ve Ücret

193 Sayılı GVK’nda hisse bazlı ödeme işlemleri ilgili doğrudan bir atıf yoktur. Ücretin tanımıyla ilgili GVK’ndaki “Ücret, işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir. Ücretin ödenek, tazminat, kasa tazminatı, tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim, ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması onun mahiyetini değiştirmez...” hükmüne göre hisse bazlı ödemeler konusunda değerlendirme ve yorumlar yapılmaktadır (GVK, Md: 61).

Mevcut tanımlama, çalışana sağlanan para ve para ile temsil edilebilen her türlü menfaati ücret olarak nitelendirmekte, çalışma ve performansı karşılığında edinilen tüm ek menfaatleri de bu kapsam içinde değerlendirmektedir. Yukarıda bahsi geçen planlardan görüleceği üzere, hisse planları çerçevesinde çalışanlar, ya daha düşük bedelle hisselerine sahip olmakta ya da bedel ödemeksizin, maliyetsiz olarak bu edinimleri gerçekleştirmektedirler (Gündüz, 2014: 6). Sonuç olarak çalışanlara özkaynaktan sağlanan tüm menfaatler (hisse senedi veya opsiyonu verilmesi ve hisse senedi fiyatları baz alınarak yapılan nakit ödemeler) ücret olarak kabul edilmeli ve buna göre vergilendirilmelidir.

4.2. Vergi Matrahının Belirlenmesi ve Stopaj Zamanı

Gelir Vergisi Kanununun 94. Maddesinin 1. fıkrasıyla hizmet erbabına ödenen ücretler ile 61. maddede yazılı olup ücret sayılan ödemelerden (istisnadan faydalananlar hariç) 103 ve 104. maddelere göre stopaj yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Hisse bazlı ödemeler, Türkiye’de kurulmuş ve faaliyet gösteren firma tarafından yapılıyorsa ücret, stopaj yoluyla vergilendirilecektir (GVK, Md: 94). Eğer bu ödemeler doğrudan yurtdışı firmalarca yapılıyorsa mükellefler bu kanunun 2. Maddesi’nde yazılı kaynaklardan bir takvim yılı içinde kazanç ve iratları için yıllık beyanname vereceklerdir (GVK, Md: 85/1).Yabancı memleketlerde elde edilen kazanç ve iratlar ise (GVK, Md: 85/3):

- Mükellefin bunları Türkiye’de hesaplarına intikal ettirdiği yılda;
- Türkiye’de hesaplara intikal ettirilmemesinin mükellefin iradesi dışındaki sebeplerden ileri geldiği tevsik olunan hallerde, mükellefin bunlara tasarruf edebildiği yılda;

elde edilmiş sayılacağı belirtilmiştir. Bu durumda, ücret tevkifatı ile vergilendirilmeyen gelirler, elde edildiği yılda Yıllık Gelir Vergisi Beyannamesi ile beyan edilecektir.

Hisse bazlı ödemelerden elde edilen gelirlerin vergileme dönemi ve matrahın belirlenme şekli mevcut GVK’nda açıkça belirtilmemiş ama konuyla ilgili tebliğ ve özelgede açıklanmıştır.

Gelir İdaresi Başkanlığı 23 Şubat 2012 tarihli özelgesinde konuyla ilgili şu açıklamalar yapılmıştır: "Hisse Edindirme Planı" kapsamında bedelsiz hisse senedi verileceğine ilişkin taahhütte bulunulmasıyla ve şartların gerçekleşmiş olması halinde hisse senetlerinin bedelsiz verilmesi nedeniyle işletmeye sağlanan menfaatin, çalışanın hukuki ve ekonomik tasarrufuna geçtiği dönem ücret geliri olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca ilgili çalışanın işletmede çalışmaları ve belli koşullar karşılığı sağlanan söz konusu menfaatin işletme tarafından vergi tevkifatına tabi tutulup muhtasar beyanname ile beyan edilmesi gerekmektedir.

Çalışana sağlanan menfaatin tutarının belirlenmesinde ise, Gelir Vergisi Kanunu'nun 63. maddesi gereğince söz konusu hisselerin çalışan tarafından iktisap edildiği andaki piyasa değeri ile çalışana maliyeti arasındaki fark net ücret ödemesi olarak dikkate alınacaktır.

Ayrıca, ücret olarak değerlendirilecek olan söz konusu hisselerin çalışanın hukuki ve ekonomik tasarrufuna geçtiği dönemde işletmenin kazancının tespitinde gider olarak indirilecektir.

4.3. Çalışanın Elde Ettiği Hisseyi Satması Halinde Vergilendirme

İktisap edilen hisselerin satılması halinde vergilendirmenin nasıl olacağı konusu, GVK Mükerrer 80. Maddesi’nde ivazsız olarak iktisap edilenler ile tam mükellef kurumlara ait olan ve iki yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin veya diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların değer artış kazancı olacağı belirtilmiştir.

Doğrudan hisse edinimlerinde, çalışan hak ediş tarihinde hisseleri elden çıkartabileceği gibi, belirli bir süre daha elde tutmayı tercih edebilir. Hak ediş tarihinde elden çıkarılması durumunda, elde tutmadan kaynaklı gelir oluşmadığından, elde edilen menfaat **ücret olarak** vergilenecektir. Hak ediş tarihinden sonra elde tutulmaya devam edilmesi durumunda, elde tutmadan kaynaklı pozitif fark **değer artış kazancı** olarak vergilendirilecektir (Gündüz, 2014: 11-12).

4.4. Opsiyon Sözleşmelerinin Vergilendirilmesi

Hisse senedi opsiyonu, hamiline belirli bir dönem için işletmenin hisse senetlerini sabit ya da belirlenebilir bir fiyattan elde etme yükümlülüğünü değil, fakat hakkını veren sözleşmedir (TFRS 2, Ek A: 16). Opsiyon sözleşmeleri ile ilgili olarak satın alma veya satma hakkının kullanılması suretiyle gelir elde edilmesi halinde tevkifat matrahı, sözleşmeye baz alınan kıymetin piyasa fiyatına göre oluşan değeri ile işlem fiyatına göre oluşan değeri arasındaki farktan, ödenen opsiyon priminin düşülmesi suretiyle hesaplanacaktır (Elçin, 2016: 6). Opsiyon sözleşmelerinde oluşan kazanç üzerinden %10 stopaj yapılacaktır. Satın alma veya satma hakkının kullanılmadığı durumda ödenen opsiyon primi ise zarar olarak dikkate alınacaktır (GVK 282 No Tebliğ, Md: 6).

4.5. Uluslararası Görevlendirmelerden Kaynaklanan Hisse Bazlı Ödemeler

Merkezi yurt dışında olan işletmelerin çalışanlarının Türkiye’de yaptıkları hizmetler için hak ettikleri hisse bazlı ödemelerle ilgili olarak GVK 7. Maddesi, dar mükellefiyete tabi kimseler bakımından kazanç veya iradın Türkiye’de elde edilmesinde ücretler için hizmetin Türkiye’de ifa edilmiş veya edilmekte olması veya Türkiye’de değerlendirilmesini vergileme açısından yeterli görmektedir.

Çalışanların yurtdışındaki hizmetlerinden kaynaklanan ücret gelirleri hakkında GVK’nın 85. Maddesinin birinci fıkrası bir takvim yılı içinde elde ettikleri kazanç ve iratlar için bu Kanunda aksine hüküm olmadıkça yıllık beyanname vereceklerini belirtmektedir.

Aynı maddenin üçüncü fıkrasında ise yabancı memleketlerde elde edilen kazanç ve iratların mükellefin bunları Türkiye’de hesaplarına intikal ettirdiği yılda ya da Türkiye’de hesaplara intikal ettirilmemesinin mükellefin iradesi dışındaki sebeplerden ileri geldiği tevsik olunan hallerde; mükellefin bunları tasarruf edebildiği yılda elde edilmiş sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Böylece, ücret stopajı ile vergilendirilemeyen gelirin elde edildiği yılda Yıllık Gelir Vergisi Beyannameyi ile beyanı öngörülmüştür.

Yukarıda bahsedilen uluslararası görevlendirmelerden kaynaklanan hisse bazlı ödemelerde Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarını (ÇVÖA) dikkate almak gerekmektedir. Ülkeler arasında ÇVÖA var ise vergilendirme bu anlaşmaya göre, yoksa yerel mevzuata göre yapılmalıdır.

Vergilendirmenin ÇVÖA kapsamında yapılacağı durumlarda, OECD'nin yaklaşımı önem kazanmaktadır. Buna göre, çalışanın elde ettiği hakkı kullanarak çalıştığı şirketin hisselerini iktisap etmek suretiyle sağladığı menfaat ücret, bu şekilde elde edilen hisselerin ileriki bir tarihte elden çıkarılmasından doğacak kazanç ise değer artış kazancı olarak vergilendirilecektir. Ücretlerin vergilendirilmesinde ise, işverene tabi hizmetlerin hangi

ülkede ifa edildiği önem kazanmaktadır. ÇVÖA kapsamında hangi ülkenin vergileme hakkına sahip olacağına her vakanın kendine özgü koşullarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Çelik, 2013: 2).

5. VERGİ KANUNLARINDA YAPILMASI GEREKEN DEĞİŞİKLİK ÖNERİLERİ

TFRS 2 Standardının muhasebe uygulamaları ile vergi uygulamaları arasındaki uyumsuzlukları düzelterek finansal tabloların doğru sunumunu sağlamak için GVK ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nda (KVK) gereken değişiklik önerileri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Mevcut Kanun Maddesi	Değişiklik Önerisi
GVK Madde 40'a ve KVK Madde 8'e ek fıkra (İndirilecek giderler)	Çalışanlara hisse senedi verilmesi, hisse senedi satın alma hakkı tanınması ve hisse senedi fiyatları temel alınarak nakit ödeme yapılması ve bu işlemlerle ilgili diğer giderler kazancın tespitinde indirim konusu yapılır.
GVK Madde 7, 3. Fıkra b bendini düzeltme (Kazanç veya iradın Türkiye'de elde edilmesi)	Türkiye'de bulunan işletmelerin yönetim kurulu başkanı ve üyelerine, denetçilerine, tasfiye memurlarına ve diğer çalışanlarına ait hakkı huzur, aidat, ikramiye, temettü hissesi, hisse senedi verilmesi, hisse senedi satın alma hakkı tanınması ve hisse senedi fiyatları temel alınarak nakit ödeme yapılması ve benzerlerinin Türkiye'de değerlendirilmesi,
GVK Madde 61'e ek fıkra (Ücretin tanımı)	Çalışanlara hisse senedi verilmesi, hisse senedi satın alma hakkı tanınması ve hisse senedi fiyatları temel alınarak nakit ödeme yapılması ücret olarak sayılır.
GVK Madde 108'e ek fıkra (Vergilendirme dönemi)	Çalışanlara işveren tarafından hisse senedi verilmesi durumunda ücret, bu pay senetlerinin hukuki ve ekonomik olarak tasarruf edilebilir olduğu tarihte, hisse senedi alım hakkı verilmesi durumunda ise bu hakkın fiilen kullanıldığı tarihte elde edilmiş sayılır. Hakkın kullanıldığı tarihteki hisse senedinin piyasa fiyatı ile çalışana maliyeti arasındaki fark, ücret olarak vergilendirilir. Hakkın kullanılmadan önce satılması durumunda ise satış fiyatı ile çalışana maliyeti arasındaki fark, ücret sayılır

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Hızlı teknolojik gelişmeler ve serbest piyasa ekonomisine paralel olarak ortaya çıkan küreselleşme ile birlikte uluslararası ticaret, finansal ve sanayi yatırımları önemli boyutta artmıştır. Tüm bu gelişmeler, bireysel ve kurumsal yatırımcılar, kredi kuruluşları gibi finansal tablo kullanıcılarına doğru, şeffaf, anlaşılır, karşılaştırılabilir bilgi sağlanması ihtiyacını doğurmuştur. Böylece, yerel finansal raporlama standartları uluslararası standartlar haline dönüşerek birçok ülkede uygulanmaya başlamıştır. Ülkemizde de KGK vasıtasıyla Standartlar yayınlanmakta ve tebliğlerle gerekli düzeltmeler yapılmaktadır.

Bağımsız denetime tabi olup kamuya hesap vermek zorunda olan (hisseleri piyasa işlem gören) işletmeler muhasebe uygulamalarını ve finansal raporlamayı Tam Set TFRS Standartlarına göre yapmak zorundadırlar. Ancak bu Standartların getirdiği düzenlemelerin muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolara aktarılmasına yönelik olarak uygulayıcıların yeterli bilgi birikiminin olmaması ve yerel mevzuatla kaçınılmaz uyumsuzlukların ortaya çıkması bu konuda kapsamlı bir çalışma yapılmasını gerekli kılmaktadır.

TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı Türkiye’de hem en az çalışılan hem de sadece çokuluslu işletmelerin yeni kullanmaya başladıkları bir Standard olduğu için bu çalışmada Standardın içeriği ve muhasebe uygulamaları vergi mevzuatıyla birlikte ele alınmıştır.

Çalışmada tespit edilen başlıca sorunlar şunlardır:

➤ TFRS 2 Standardının çevirisi karmaşıktır ve kolay anlaşılır değildir.
➤ Hisse bazlı ödeme işlemleri; işletmenin özkaynağa dayalı hisse senetleri veya hisse senetleri ve opsiyonları gibi finansal araçların fiyatlarının baz alınması karşılığında mal veya hizmet aldığı işlemlerdir. Bu işlemler GVK ve KVK’da açık şekilde tanımlı olmadıkları için giderleştirilmesinde belirsizlikler vardır. Tamamen uyumlu hale getirilmesi mümkün olmasa da iyileştirme yapılabilir ve böylece gelir ve kurumlar vergisi beyannamesi aşamasında yapılan düzeltmeler daha basite indirgenebilir. Vergi mevzuatında yapılması gereken değişikliklerle ilgili öneriler çalışmanın son bölümünde ele alınmıştır.

➤ Hisse bazlı ödeme işlemleri ile ilgili muhasebe kayıtlarının ve finansal tablolarının sağlıklı bir şekilde hazırlanması için THP yetersiz kalmaktadır.

➤ TFRS 2’nin uygulanmasında hisse senedi ve opsiyonlarını değerlemede temel ölçek piyasa fiyatlarına dayalı gerçeğe uygun değerdir. Ülkemizde birçok işletmenin hisse senetleri ve hisse senedi opsiyonları aktif bir piyasada işlem görmemektedir. Piyasa fiyatlarının mevcut olmaması durumunda, işletme, özkaynağa dayalı finansal araçların gerçeğe uygun değerini değerlendirme tekniği aracılığıyla belirlenmesi yoluyla tahmin eder. Standardın belli bir değerlendirme tekniğinden bahsetmemesi belirsizliğe yol açmaktadır.

Yukarıda bahsedilen sorunların çözümü için KGK ve Maliye Bakanlığı; TÜRMOB, üniversitelerin muhasebe bölümleri ve ilgili tüm kurum ve kuruluşların bilgi ve önerilerinden faydalanarak Vergi Mevzuatını, MSUGT’lerini ve THP’yı TFRS 2 Standardı ile mümkün olduğu kadar uyumlu hale getirmelidir.

KAYNAKLAR

Accounting for Share-based Payments IFRS 2, İnternet Adresi: <http://www.sara.co.za/sara/file%20storage/Documents/2016/June/IFRS%202%20training.pdf>, (01.09.2017).

Archer, Andrew (2013), “Deferred tax: A Chief Financial Officer's guide to avoiding the pitfalls”, İnternet Adresi: <https://www.grantthornton.com.au/insights/technical-publications--ifrs/deferred-tax>, (31.03.2017).

Çelik, Emrah (2013), “Çalışanlara Hisse Verilmesi (Stock Options) Kapsamında Sağlanan Menfaatlerin Vergilendirilmesi”, İnternet Adresi: <http://www.verginet.net/dtt/1/Calisanlara-Hisse-Verilmesi-Stock-Options.aspx>, (02.10.2017).

Daştan, Abdülkerim - Hasan Abdioğlu (2008), “TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı ve Muhasebe Uygulamaları”, Akademik Fener, 9, ss. 72-103

- Elçin, A. Bora; “Türev Finansal Araçlar ve Vergilendirilmesi”, <http://www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/turevvergilendirme.pdf>, (14.08.2017).
- Ernst&Young, 2015, “Accounting for Share-based Payments Under IFRS 2 – The Essential Guide”, İnternet Adresi: [www.ey.com/ifrs 2](http://www.ey.com/ifrs2), (28.08.2017)
- Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği Seri No: 282, <http://www.gib.gov.tr/node/88077>, (21.08.2017).
- Gençoğlu, Ümit Gücenme (2007), Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamaları, Türkmen Kitabevi, İstanbul,
- Gündüz, Öykü; 2014, “Çalışanlara Sağlanan Hisse Planları ve Vergilendirilmesi”, <http://www.verginet.net/dtt/1/calisan-hisse-vergi.aspx>, (18.09.2017)
- İçten, Orkun; 2012, “TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı Işığında Hisse Bazlı Ödeme İşlemlerinin Muhasebeleştirme ve Ölçme Süreci”, Vergi Dünyası, Sayı 368, Nisan 2012.
- Özelge: Personele, hisse edindirme planı çerçevesinde yurt dışında bulunan grup firması tarafından sağlanacak menfaatlerin vergilendirilmesi, Sayı:B.07.1.GİB.4.34.16.01-GVK 61-724 Tarih: 23/02/2012, <http://www.gib.gov.tr/node/100037>, (04.09.2017).
- Sağlam, Necdet - Mehmet Yolcu - Ali Osman Eflatun (2012), UFRS Uygulama Rehberi, Hipotez Yayınları, Bursa,
- TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler, İnternet Adresi: http://www.kgk.gov.tr/contents/files/TFRS_2013/TFRS/TFRS_2.pdf, (21.08.2017).
- TMS 12 Gelir Vergisi, İnternet Adresi: <http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2016Seti/TMS12.pdf>, (29.08.2017).
- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu; <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1028>, (28.09.2017).

